

УДК 32:123.:342.727/.729

ІДЕЯ СВОБОДИ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ ХХ СТОЛІТТЯ**Климончук Василь**

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Інститут історії, політології і міжнародних відносин, кафедра політології
вул. Шевченка 57, 76000, Івано-Франківськ, Україна
e-mail: vklym64@gmail.com*

Досліджено сутність свободи в українській політичній думці ХХ ст. Прослідковано, що свобода як основоположна соціальна цінність потребує узгодження з іншими значущими цінностями, в тому числі рівністю, демократією, політичною стабільністю, економічним добробутом тощо. Узагальнено особливості визначення методологічних засад аналізу форм та способів здійснення політичних свобод у науково-теоретичних конструктах українських вчених. Обґрунтовано, що свобода людини починається лише з моменту, коли в державі де вона живе, стають дієвими схвалені закони.

Ключові слова: свобода, лібералізм, конституціоналізм, демократія, правова держава.

У процесі розвитку людства свобода стала однією із загальноновизнаних, абсолютних, найвищих соціальних цінностей. Її визнання та практичне здійснення є основним критерієм і першоосновою відкритого громадянського суспільства, демократичної, соціальної, правової держави.

У кожному добу, а особливо у кризові періоди, свобода потребує не тільки практичного вирішення через інститути влади, а й, що є не менш важливим, ціннісного наповнення. Ціннісне осмислення чи переосмислення поняття політичної свободи на тлі суспільних змін, по-перше, активізує спроби вчених знов звернутися до аналізу політичної свободи, а по-друге, викликає нагальну потребу ще раз визначитися й з вихідними науково-теоретичними, методологічними підходами до розгляду цієї категорії. Маючи на увазі зазначене, стає очевидною актуальність теми дослідження.

Отже проблема сутності свободи, як соціальної цінності посідає вагоме місце в теоретичних працях соціологів, політологів, правознавців, філософів першої половини ХХ століття та сучасності. Серед них В.Вернадський, М.Туган-Барановський, Б.Кістяківський, О.Ейхельман, М. Попович, М. Михальченко, А.Колодій, А.Карась, А.Пасько, В.Данисенко, Ю.Левинець, П. Шляхтун та інші.

Метою дослідження є систематизація підходів до дослідження принципів здійснення свобод у сучасній українській літературі й застосувати найоптимальніший методологічний інструментарій для системного аналізу цього складного феномену.

У першій чверті ХХ ст., зокрема в період відродження української державності в 1917–1920 рр., поширенню ліберальних ідей та ідей верховенства права сприяли фундатори Української академії наук В. Вернадський, М. Туган-Барановський, Б. Кістяківський. Вони намагалися надати відновленій Українській державі правових засад, цивілізованості й демократизму.

Противник усілякого насильства, В. Вернадський виступав за розвиток демократії, громадських свобод і свободи мислення, постійно наголошуючи, що не можна вести боротьбу в ім'я самої боротьби. Вона повинна здійснюватись лише заради вічних, життєвих і безумовних істин та основних прав людини. Відданість ідеям

демократії, гуманізму стали визначальними у ставленні В. Вернадського до соціалістичної революції та більшовизму. «Важка соціалістична революція, – записував він у щоденнику, – своїм насильством та нерівністю» [1].

У праці «Кооперація, соціально-економічна природа її та мета» М. Туган-Барановський зазначав: «Воля людської особи є вище соціальне благо. Якби прийшлося вибирати між економічним добробутом і волею, то, розуміється, прийшлося би вибрати волю. Бо і в злиднях людина може забезпечити все своє благородство; позбавлення ж волі нищить у корені гідність людини. Поза волею неможлива цивілізація і культура, людиність, позбавлена волі, позбавляється всієї своєї вартості. Страждання не принижує людини. А позбавлення волі обертає людину з особи, що сама визначає себе, в просте знаряддя чужої волі, цебто нищить саме цінне, що є в людині. Отже, воля самовизначення особи є верховна соціальна вартість...» [15, с. 439].

Становлення правової держави Б. Кістяківський узалежнив від рівня правової культури суспільства. Він наголошував на безпосередній залежності рівня правової культури від загального культурного рівня народу. Тобто культурна людина здебільшого намагається жити за загальнолюдськими принципами та правилами. Б. Кістяківський вирізняв два типи особи залежно від її ставлення до права – правову та революційну. Поведінка революційної особи, незважаючи на її інтелектуальний рівень, розпочинає суперечити не лише державним нормам, а й традиціям і звичаям. Б. Кістяківський визнавав культурну самобутність правових систем, дотримуючись того, що культура, традиції, закони в усіх народів різні, зумовлені природними та соціальними чинниками. Б. Кістяківський дійшов висновку: між правовою державою і державою, котра здійснить соціальну справедливість, не має існувати якісна різниця, а тільки кількісна, тобто розширення сфери соціального забезпечення цією державою не повинне обмежувати права особи.

У тлумаченні Б. Кістяківського, кантівська етика зазнала змін завдяки доповненню категоричного імперативу поняттям культурної спільноти і використовувалась з метою обґрунтування політичної свободи у такий спосіб, який давав би змогу спростувати етичні аргументи анархізму. На відміну від Канта, Руссо, Фіхте, Монтеск'є, Б. Кістяківський закликав відмовитись від сприйняття свободи як однієї-єдиної етичної мети, що обумовлює право: «У дійсності, однак, право рухається двома відмінними етичними цілями: воно є водночас носієм як свободи, так і справедливості» [7, с. 680]. Інакше кажучи, свобода та справедливість зумовлюють право як продукт людського духу.

О. Ейхельман брав безпосередню участь у становленні і розбудові політичних інститутів УНР та розробив свою теоретичну концепцію українського державного будівництва. Згідно з висновками вченого, держава покликана виконувати роль гармонійного об'єднавчого елемента суспільного порядку, зберігаючи природні основи свободи людини. Свободу людини О. Ейхельман трактував як ціль і засіб для розвитку її духовної та етичної природи. Відтак завданням індивіда є реальне сприймання і самообмеження своєї волі, тобто свобода – це, насамперед, обов'язок. Мова йде про усвідомлення людиною своєї моральної відповідальності як основи суспільного порядку. Останній виробляє певну систему обмежень волі людини з метою встановлення мирного співіснування людей і збереження держави [4, с. 9].

Держава може обмежувати свободу людей до прийнятно обґрунтованого рівня, коли це не загрожує суспільному ладові, бо в іншому випадку державна влада: 1) зазіхає на людський добробут, якому вона служить, коли ж за своїм призначенням повинна

розвивати його, створюючи сприятливі для того умови; 2) позбавляє населення творчих сил, яких не зможе компенсувати. Отже, держава не лише зобов'язана оберігати свободу людини, а й обмежувати прояви людського свавілля, небезпечні для самої особи, суспільства і держави загалом.

З метою встановлення гармонійної взаємодії між суспільством і державою О. Ейхельман вважав необхідним розв'язати два важливих завдання: по-перше, визначити міру обмеження індивідуальної свободи людини, по-друге, забезпечити політичну свободу народу. Коли індивідуальна свобода – це первинне право особи, то політична і державна свобода людини встановлюється у певних допустимих межах і визначається (нормується) правом похідного типу, яке надається окремим особам або групам осіб. Проте держава, обмежуючи або розширюючи індивідуальну людську свободу, несе однакову відповідальність за наслідки своїх дій.

У процесі державного будівництва повинні раціонально співвідноситись індивідуальні, громадські й У першій чверті ХХ ст., зокрема в період відродження української державності в 1917–1920 рр., поширенню ліберальних ідей та ідей верховенства права сприяли фундатори Української академії наук В. Вернадський, М. Туган-Барановський, Б. Кістяківський. Вони намагалися надати відновленій Українській державі правових засад, цивілізованості й демократизму.

Противник усілякого насильства, В. Вернадський виступав за розвиток демократії, громадських свобод і свободи мислення, постійно наголошуючи, що не можна вести боротьбу в ім'я самої боротьби. Вона повинна здійснюватись лише заради вічних, життєвих і безумовних істин та основних прав людини. Відданість ідеям демократії, гуманізму стали визначальними у ставленні В. Вернадського до соціалістичної революції та більшовизму. «Важка соціалістична революція, – записував він у щоденнику, – своїм насильством та нерівністю» [1].

У праці «Кооперація, соціально-економічна природа її та мета» М. Туган-Барановський зазначав: «Воля людської особи є вище соціальне благо. Якби прийшлося вибирати між економічним добробутом і волею, то, розуміється, прийшлося би вибрати волю. Бо і в злиднях людина може забезпечити все своє благородство; позбавлення ж волі нищить у корені гідність людини. Поза волею неможлива цивілізація і культура, людність, позбавлена волі, позбавляється всієї своєї вартості. Страждання не принижує людини. А позбавлення волі обертає людину з особи, що сама визначає себе, в просте знаряддя чужої волі, цебто нищить саме цінне, що є в людині. Отже, воля самовизначення особи є верховна соціальна вартість...» [15, с. 439].

Становлення правової держави Б. Кістяківський узалежнив від рівня правової культури суспільства. Він наголошував на безпосередній залежності рівня правової культури від загального культурного рівня народу. Тобто культурна людина здебільшого намагається жити за загальнолюдськими принципами та правилами. Б. Кістяківський вирізняв два типи особи залежно від її ставлення до права – правову та революційну. Поведінка революційної особи, незважаючи на її інтелектуальний рівень, розпочинає суперечити не лише державним нормам, а й традиціям і звичаям. Б. Кістяківський визнавав культурну самобутність правових систем, дотримуючись того, що культура, традиції, закони в усіх народів різні, зумовлені природними та соціальними чинниками. Б. Кістяківський дійшов висновку: між правовою державою і державою, котра здійснить соціальну справедливість, не має існувати якісна різниця, а тільки кількісна, тобто розширення сфери соціального забезпечення цією державою не повинне обмежувати права особи.

У тлумаченні Б. Кістяківського, кантівська етика зазнала змін завдяки доповненню категоричного імперативу поняттям культурної спільноти і використовувалась з метою обґрунтування політичної свободи у такий спосіб, який давав би змогу спростувати етичні аргументи анархізму. На відміну від Канта, Руссо, Фіхте, Монтеск'є, Б. Кістяківський закликав відмовитись від сприйняття свободи як однієї-єдиної етичної мети, що обумовлює право: «У дійсності, однак, право рухається двома відмінними етичними цілями: воно є водночас носієм як свободи, так і справедливості» [7, с. 680]. Інакше кажучи, свобода та справедливість зумовлюють право як продукт людського духу.

О. Ейхельман брав безпосередню участь у становленні і розбудові політичних інститутів УНР та розробив свою теоретичну концепцію українського державного будівництва. Згідно з висновками вченого, держава покликана виконувати роль гармонійного об'єднавчого елемента суспільного порядку, зберігаючи природні основи свободи людини. Свободу людини О. Ейхельман трактував як ціль і засіб для розвитку її духовної та етичної природи. Відтак завданням індивіда є реальне сприймання і самообмеження своєї волі, тобто свобода – це, насамперед, обов'язок. Мова йде про усвідомлення людиною своєї моральної відповідальності як основи суспільного порядку. Останній виробляє певну систему обмежень волі людини з метою встановлення мирного співіснування людей і збереження держави [4, с. 9].

Держава може обмежувати свободу людей до прийнятно обґрунтованого рівня, коли це не загрожує суспільному ладові, бо в іншому випадку державна влада: 1) зазіхає на людський добробут, якому вона служить, коли ж за своїм призначенням повинна розвивати його, створюючи сприятливі для того умови; 2) позбавляє населення творчих сил, яких не зможе компенсувати. Отже, держава не лише зобов'язана оберігати свободу людини, а й обмежувати прояви людського свавілля, небезпечні для самої особи, суспільства і держави загалом.

З метою встановлення гармонійної взаємодії між суспільством і державою О. Ейхельман вважав необхідним розв'язати два важливих завдання: по-перше, визначити міру обмеження індивідуальної свободи людини, по-друге, забезпечити політичну свободу народу. Коли індивідуальна свобода – це первинне право особи, то політична і державна свобода людини встановлюється у певних допустимих межах і визначається (нормується) правом похідного типу, яке надається окремим особам або групам осіб. Проте держава, обмежуючи або розширюючи індивідуальну людську свободу, несе однакову відповідальність за наслідки своїх дій.

У процесі державного будівництва повинні раціонально співвідноситись індивідуальні, громадські й

значно деградували, уособившись у догматичній теорії «наукового комунізму», що мала обґрунтовувати переваги «соціалістичної демократії». Однак «соціалістичної демократії» не існувало ні доктринально (оскільки відкидався універсальний принцип політичної рівності й свободи, проголошувалася диктатура одного класу, заперечувалися принципи поділу влад, соціального та політичного плюралізму, загальногромадянського консенсусу й інші здобутки світової демократичної думки), ні реально (на практиці була встановлена диктатура партійно-державної номенклатури).

Під час хрущовської «відлиги» на захист національної та людської гідності й особистої свободи виступили дисиденти зі середовища «шістдесятників». У діяльності дисидентів домінували протести проти обмеження конституційних прав УРСР, дискримінації української мови у сфері освіти і громадському житті, вимоги

забезпечення культурних прав української національної меншини в інших республіках СРСР. Дисиденти наголошували, що головним суб'єктом конституційного права є не партія або держава, а громадяни. Правові аспекти їхнього мислення та діяльності особливо посилилися після утворення Української Гельсінської групи, яка мала стежити за дотриманням у країні підписаного керівництвом Радянського Союзу в Гельсінкі Заключного документа Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі (1975 р.), де містилися зобов'язання сторін не допускати порушень прав людини [16]. Це означало повернення в оновленій формі до традицій українського визвольного руху ХІХ – початку ХХ ст. з його демократичною та гуманістичною спрямованістю.

У радянському суспільстві осмислив свободу Ю. Давидов. На його переконання, «проблема свободи виникає як проблема панування індивідів над соціальною формою і результатами своєї власної асоційованої діяльності, панування, що здійснюється всіма індивідами і кожним з них окремо на добровільних, свідомих, планомірних засадах» [2, с.58]. Ця думка про свободу була однією з перших в умовах «відлиги» і стимулювала науковців до розгляду свободи. Основною причиною відчуження свободи в СРСР Ю. Давидов вважав відсутність приватної власності разом з поняттям приватного економічного інтересу й усвідомлення власників своєї політичної самодіяльності, а також відсутності примусу політичними інститутами влади. Зауважимо, що відчуження він визначав як «панування суспільного над індивідуальним, це диктатура суспільства під прикриттям партійного керівництва над особою» [2, с.55]. На його думку, «доки верстви людей, котрі свідомо чи несвідомо присвоюють (і відповідно організують) соціальну форму діяльності індивідів, не збігаються з усім суспільством загалом, доти лишатиметься протилежність інтересів тих, хто працює, і тих, хто використовує результати трудової діяльності індивідів, визначаючи форми тієї «спільної справи», в яку ці результати неодмінно виливаються» [2, с.55]. Учений дійшов висновку: в умовах загальнонародної власності, її відчуженій державно-партійній формі свободи ані для індивідів, ані для всього суспільства не існує.

Унаслідок обговорення ідеї свободи науковці почали переорієнтовувати власні дослідження. Уже в період «перебудови» простежується повернення до політичного погляду на сутність свободи. І. Нарський, І. Кальний, М. Лапін, А. Ліханов, С. Платонов та ін. зосередили увагу на проблемі «відчуження і свобода», намагаючись розкрити причини відчуження свободи в соціалістичному способі життя, інтерпретуючи досліджену категорію «відчуження» раннього К. Маркса.

Після проголошення незалежності України питання політичної свободи привернуло увагу не лише філософів, а й правознавців, політологів. Згідно з висновками багатьох науковців, проблема національного суверенітету висуває запитання: «Яка історична перспектива постає на основі ідеї свободи?» Для науковців початку української незалежності це означало, по-перше, переосмислення політичної історії українського народу для злету до сучасної цивілізації; по-друге, серйозне освоєння досягнень сучасних демократій з їхніми інститутами свободи; по-третє, обґрунтування свободи в контексті проблем розвитку національної держави, економіки, культури, науки. «Фактично, це проблема співвідношення та потреби демаркації ідеології як світоглядно-ціннісної доктрини та поточних практичних потреб, котрі інколи зусиллями аморальної політичної еліти використовують ідеологію в якості механізму духовного закріпачення» [11, с.56].

У вітчизняній науковій традиції виявилися достатньо плідними теоретичні конференції, симпозіуми, диспути чи слухання. Наприклад, 25–28 листопада 1991 р. у Києві відбулася науково-практична конференція, найголовнішим питанням якої стало

критичне осмислення проблем свободи після подолання тоталітарної свідомості. Її учасники акцентували на демократизації політичних інститутів – необхідній складовій утвердження політичних свобод, поняття свободи та демократії тлумачили необхідними і придатними для виховання молоді в душі свободи. Вони дійшли згоди, що свобода – це одна з найвагоміших ознак демократичного стану соціально-економічної та суспільно-політичної структури й системи влади.

Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України організував 26 жовтня 2007 р. обговорення на тему «Проблеми сутності свободи: методологічні та соціальні виміри». Ця конференція засвідчила: дослідження свободи у вітчизняній науковій думці досягло вивершення після тривалих дискусій про відчуження, тоталітаризм, компілятивну заідеологізовану суспільно-політичну думку. Ідея свободи, яку конструювали різні науковці, беручи за основу класичну філософську думку, вже не задовольняла потреб українського суспільства. Істотним для творчого мислення було те, що М. Попович пов'язав воедино два концептуальні підходи до розуміння свободи. На його думку, «ідея «свободи для» захопила свободолюбних шістдесятників». Він нагадав: у гегелівській філософії діяльність – це рух «зсередини назовні». Оскільки свобода тісно пов'язана з діяльністю, вона передбачає водночас і «свободу від», і «свободу для». «З цього сенсу не існує «свободи від» і «свободи для», – зауважує М. Попович, – як різних соціальних цінностей – є одна і та сама свобода побачити і відчутти або зсередини («для»), або ззовні («від»)» [13, с.4]. Отже, свобода в єдності «від» і «для» належить до фундаментальних форм життєдіяльності людини, становить її атрибут; без свободи всі форми людської життє-діяльності втрачають усякий позитивний сенс. Саме свобода, інституалізована в різних сферах життя суспільства, сповнює його життя і життя окремої людини сенсом.

Новий етап в інституалізації й реалізації свобод ознаменований проголошенням у ст. 3 Конституції України прав і свобод людини та їхніх гарантій, які визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а результатом набуття Україною членства в Раді Європи є вимога зробити людину центром уваги суспільства, держави і всіх її інститутів. Права та свободи людини мають стати одним із головних пріоритетів розвитку суспільного життя. У Конституції України зазначається: «Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [10].

Особливості концептуалізації ідеї свободи у вітчизняній науковій думці, коли розглядати її зв'язок з потребами сучасного українського суспільства, можна вирізнити за загальними принципами: перший стосується того, в який спосіб забезпечити національно-державницьку свободу для самоутвердження в глобалізованому світі через Європейський Союз, де свобода є критерієм не лише демократії, а й високих соціальних стандартів життя; другий ґрунтований на зв'язку свободи індивідуума та національно-державницької свободи.

Дуже влучно цю концепцію репрезентує А. Карась. «Соціокультурний простір, на якому може відбуватися кореляція свободи (природних прав) і відповідальності за можливі свободи для іншого індивіда, – зазначає вчений, – постає як простір національно-державний або стан гарантування безпеки бути самим собою в контексті конкретної спільноти» [6, с.456–457]. Однак ще недооцінена та роль в інституалізації свободи та її збереження, котру відіграють громадянські об'єднання, вільні від будь-якої політичної сили чи держави. А. Колодій глибоко й усебічно показала дії громадських організацій, що конструюють громадянське суспільство, поєднуючи свої інтереси, і, крім

того, захищають політичні свободи. На її переконання, громадянське суспільство доцільно розглядати не з погляду його єдності, а з позицій потенційних загроз, які несе влада [8, с.38]. У цьому ракурсі проблему свободи досліджували І. Пасько та Я. Пасько, стверджуючи, що в умовах тоталітарної імперської держави «відлучені від членства в національній спільноті, а відтак – від гро-мадянського суспільства – через різні соціальні й політичні практики громадяни не мали реальної свободи... свобода була витіснена проблемою абстрактної рівності перед універсальною державою» [12, с.71].

Учений М. Рябчук досліджує свободу в зв'язку з державою і доходить висновку: принцип «сильна держава – сильне суспільство», якого дотримуються окремі дослідники й політики, неприйнятний для демократії. Тому, незважаючи на своєрідну маргіналізацію суспільної свідомості й прагнення правлячої сили розбудувати сильну державу, варто спочатку сформувані громадянське суспільство з інституалізованими свободами, а згодом – державу, яку можна контролювати знизу [14].

Важливу для теми цього дослідження методологічну парадигму сформулював В. Шаповал. Коли свобода постає тільки як зовнішній, нав'язаний індивідові, чужорідний порядок, і вона не є продуктом його власної діяльності, – це не дійсна свобода духу, її відкидає розумний індивід. Це – лише обмежена, одностороння свобода, свобода лише як незалежність. Проте коли в основі вона містить внутрішні духовні підстави і використовує багатовікову гуманістичну традицію, то жоден найжорсткіший зовнішній примус не зможе зруйнувати такої свободи. У своїх граничних формах вона постає як непоборна динамічна тяга до всебічної реалізації людської особи згідно з вищими духовними цінностями безвідносно до будь-якої межі [17, с.24].

Вагоме методологічне значення для нашого дослідження має і концепт розуміння свободи як інституалізованої форми у правовому полі України, сформульоване В. Денисенком: «Юридичні канони буття повинні вибудуватися на засадах сформованої у особи здатності розуміти сутність своєї свободи і раціональності, – констатує вчений, – адже лише в цьому випадку індивід може обирати адекватні їм принципи і вибудовує паралельно «захисну систему» їх утвердження, чим і виступає юридичне право» [3, с.190].

Здійснений аналіз засвідчує: українському суспільству потрібно значно глибше і ширше розуміти ідеали свободи. Адже свобода як основоположна соціальна цінність потребує узгодження з іншими значущими цінностями, в тому числі рівністю, демократією, політичною стабільністю, економічним добробутом тощо. Сама категорія «свобода» в її політичному сенсі отримувала лише своєрідне додавання смислових означень, не формалізуючись у завершеному понятійному осягненні. Узагальнивши особливості визначення методологічних засад аналізу форм та способів здійснення політичних свобод у науково-теоретичних конструктах вітчизняних вчених, констатуємо: першим і найважливішим актом стає звернення до європейських традицій осмислення цих складних проблем. Адже, пройшовши складний історичний шлях державотворення, ми в методологічних концептах сформували найважливішу, з нашого погляду, дихотомічну систему: державність для України – це не лише форма існування, форма організації системи відносин у суспільстві, а й (і за великим рахунком – це найвагоміше) форма власної ідентифікації в сенсі історії, культури, традицій, ціннісних визначень, умов та способів життя і головне – організації власної свободи й індивіда, і суспільства.

Отже, українські дослідники політичної ідеї свободи, зокрема на сучасному етапі її розвитку, усвідомили та розвинули найголовнішу ідею, сформульовану Європою Нового часу: свобода людини починається лише з моменту, коли в державі, де вона живе,

стають дієвими схвалені закони. Саме тоді, коли нероздільними є свобода та закон, свобода перетворюється на політичну, не втрачаючи, а лише трансформуючи свої природно-антропологічні ознаки.

Список використаної літератури

1. Вернадський В. І. Щоденник Володимира Вернадського: (1918 р., Полтава) / В. І. Вернадський; поперед. слово, комент. та публ. С. Кіржаєва // Київ. старовина. – 1993. – № 3. – С. 35–45; № 4. – С. 20–35.
2. Давыдов Ю. Н. Труд и свобода / Ю. Н. Давыдов. – М. : Высш. шк., 1962. – 132 с.
3. Денисенко В. М. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії / В.М. Денисенко. – Львів: ПАІС, 1997. – 274 с.
4. Ейхельман О. Очерки из лекций по Русскому государственному праву / О.Ейхельман // Университетские известия. – К., 1890. – № 3. – С. 1–62.
5. Ейхельман О. Реформа місцевого самоврядування, на підставі демократично-республіканської державності / О.Ейхельман // Ювілейний збірник в честь професора Станіслава Дністрянського, піднесений ювілярові з приводу його 25-літнього ювілею наукової діяльності професорами факультету права і суспільних наук УВУ в Празі. – Прага : Вид-во державної друкарні в Празі, 1932. – 81 с.
6. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і неокласичних інтерпретаціях : монографія / А. Карась. – Львів : Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 520 с.
7. Кистяковский Б. А. Социальные науки и право. Очерки по методологии социальных наук и права / Б. А. Кистяковский. – М. : Издание Сабашниковых, 1916. – 704 с.
8. Колодій А. На шляху до громадянського суспільства : теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні : монографія / А. Ф. Колодій. – Львів: Вид-во «Червона Калина», 2002. – 276 с.
9. Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. – К.: Філософська і соціальна думка, 1992. – 272 с.
10. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141, зі змінами, внесеними згідно із Законом від 08.12.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2. – Ст. 44.
11. Михальченко М. Україна доби межичасся. Блиск та убозтво куртизанів / М. Михальченко, З. Самчук. – Дрогобич : Відродження, 1998. – 288 с.
12. Пасько І. Громадянське суспільство і національна ідея: Україна на тлі європейських процесів. Компаративні нариси / І. Пасько, Я. Пасько / НАН України; Центр гуманітарної освіти. – Донецьк : Східний видавн. дім, 1999. – 184 с.
13. Попович М. В. «Свобода від» і «свобода для» / М. В. Попович // Проблеми сутності свободи: методологічні та соціальні виміри : Матеріали наук.-теорет. конф. (26 жовт. 2007 р., м. Київ) / упоряд. В. Лях, В. Усик ; ред. М. В. Попович; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – К.: Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, 2007. – 256 с.
14. Рябчук М. Дилеми українського Фауста. Громадянське суспільство і розбудова держави / М. Рябчук. – К. : Критика, 2000. – 211 с.
15. Туган-Барановський М. Кооперація, соціально-економічна природа її та мета / М. Туган-Барановський // Українська економічна думка : хрестоматія / упоряд. С. М.

- Злупко. – К. : Вид-во Дніпропетров. союзу споживчих союзів [1918]. – К. : Знання, 2007. – 694 с.
16. Українська Гельсінська група. 1978–1982 : документи і матеріали / упоряд. О. Зінкевич. – Торонто ; Балтимор : Смолоскип, 1983. – 998 с.
17. Шаповал В. М. Трансцендентальні горизонти свободи / В. М. Шаповал. – К. : Парапан, 2010. – 312 с.

IDEA OF FREEDOM IN UKRAINIAN POLITICAL THOUGHT XX CENTURY

Klymonchuk Vasyl

*SHEI "Carpathian National University named after V. Stefanik"
Institute of History, Political Science and International Relations,
Department of Political Science
st. Shevchenko, 57, 76000, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: vklym64@gmail.com*

The essence of freedom in Ukrainian political thought of the twentieth century. Followed that freedom as a fundamental social value requires significant coordination with other values, including equality, democracy, political stability, economic prosperity and so on. Overview peculiarities of methodological principles of analysis methods and forms of political freedoms in the scientific and theoretical constructs Ukrainian scientists. Proved that human freedom begins only from the time in the state where they live, are approved effective laws.

Key words: freedom, liberalism, konstytutsializm, democracy, the rule of law.

ИДЕЯ СВОБОДЫ В УКРАИНСКОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ МЫСЛИ XX ВЕКА

Клымончук Василий

*ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефанька»
Институт истории, политологии и международных отношений, кафедра политологии
ул. Шевченка 57, 76000, Ивано-Франковск, Украина
e-mail: vklym64@gmail.com*

Исследована сущность свободы в украинской политической мысли XX в. Прослежены, что свобода как основополагающая социальная ценность требует согласования с другими значимыми ценностями, в том числе равенством, демократией, политической стабильностью, экономическим благосостоянием и тому подобное. Обзор особенности определения методологических основ анализа форм и способов осуществления политических свобод в научно-теоретических конструктах украинских ученых. Обоснованно, что свобода человека начинается только с момента, когда в государстве где она живет, становятся действенными одобрены законы.

Ключевые слова: свобода, либерализм, конституционализм, демократия, правовое государство.